

Universiteit
Leiden

The Netherlands

Het recht en de homoseksuele vrijheid. Een juridische strategie voor de homobeweging

Waldijk, C.; Duyves, M.; Goossensen, J.; Koningh, H. de; Lieshout, M. van; Schuyf, J.; ... ; Veenker, J.

Citation

Waldijk, C. (1983). Het recht en de homoseksuele vrijheid. Een juridische strategie voor de homobeweging. In M. Duyves, J. Goossensen, H. de Koningh, M. van Lieshout, J. Schuyf, A. L. van der Stoel, ... J. Veenker (Eds.), *Homojaarboek* (Vol. 2, pp. 227-237). Van Gennep. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/3627>

Version: Not Applicable (or Unknown)

License:

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3627>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Het recht en de homoseksuele vrijheid

Een juridische strategie voor de homobeweging

1. Inleiding

Vroeger, toen het doel van de homobeweging nog duidelijk was, leverde het ontwerpen van een juridische strategie niet zo veel problemen op: de homobeweging ijverde voor de afschaffing van de strafbaarstelling van bepaalde homoseksuele handelingen. Die afschaffing werd in Nederland in 1971 bereikt.¹ Sindsdien kenmerkt zowel het streven als de organisatie van de homobeweging zich door veelvormigheid. Men is het er wel over eens dat de verdwijning van artikel 248bis niet het paradijs van de homo-vrijheid heeft ingeluid, maar over de vraag wat daar dan nog meer voor nodig is, heerst grote verdeeldheid.

Die verdeeldheid is niet zo vreemd, als je bedenkt, dat de verhoudingen tussen 'recht' en 'emancipatie' zeer divers zijn: Recht kan emancipatie belemmeren, maar datzelfde of andere recht kan ook emancipatie bevorderen. Derhalve kan de emancipatiestrijd zich richten op een vermindering van emancipatie-belemmerend recht, en op een vermeerdering van emancipatie-bevorderend recht. Het onderscheid tussen die twee soorten recht ligt echter niet zo simpel: ook het in beginsel onderdrukkende artikel 248bis heeft onbedoeld een emancipatie-stimulerende rol gespeeld. En: het meest schitterende discriminatie-verbod kan als een zoethoudertje averechts werken.

Mede in verband met dergelijke dubbelrollen van het recht, moet de homobeweging zich in haar strategie niet beperken tot een strijd voor (zie paragraaf 5 van dit artikel) of tegen (zie paragraaf 4) rechtstreekse, bepaalde rechtsregels. Een dergelijke eenzijdigheid zou de homo-emancipatie evenzeer vertragen als een strategie die het recht verwaarloost als vijand (paragraaf 4) en als wapen (paragraaf 5) van de homobeweging.

2. Homoseksuele vrijheid

Voor we toekomen aan het formuleren van een strategie, moeten we eerst het doel van onze strijd vaststellen. Dat doel zou ik willen aanduiden met de woorden 'homoseksuele vrijheid', of met andere woorden: het opheffen van de homoseksuele onvrijheid.

Homoseksuele onvrijheid ontstaat uit een samenwerking van twee alge-

menere vormen van onvrijheid. Enerzijds de onvrijheid met betrekking tot de al dan niet seksuele en/of intieme relaties tussen mensen. Anderzijds de onvrijheid met betrekking tot het aan vrouwen, respectievelijk aan mannen voorgeschreven (rol-)gedrag. Homoseksuele onvrijheid is een kruispunt-onvrijheid. Ter verduidelijking van dat beeld nóg een voorbeeld van een kruispunt-onvrijheid: de pedofiele onvrijheid die ontstaat uit samenwerking tussen relatie-onvrijheid en leeftijd-onvrijheid. Die dubbelheid van homoseksuele (on-)vrijheid laat zich illustreren aan het woord 'homoseksualiteit'. Van Dales Groot Woordenboek geeft als omschrijving: '*geslachtslust* tot personen van hetzelfde *geslacht*'. Het woorddeel 'homo-' vinden we terug in het woord 'hetzelfde'. Het woorddeel '-seksualiteit' vinden we zowel terug in het woord 'geslachtslust' (sex), als in het woord 'geslacht' (sexe).² Die dubbelrol van het woorddeel '-seksualiteit' geeft aan dat je homoseksualiteit vanuit twee gezichtshoeken kunt bekijken. Je kunt homoseksuele (on-)vrijheid zien als iets dat te maken heeft met seksueel en/of intiem menselijk contact. Dan lijkt de aangewezen weg voor de homobeweging die van het vergroten van de seksuele en relationele vrijheid.³

Je kunt die homoseksuele (on-)vrijheid echter ook zien als iets dat te maken heeft met geslachtsrollen. Waarom zouden vrouwen iets niet mogen, wat mannen wel mogen (namelijk vrijen met vrouwen)? En omgekeerd. Zo geredeneerd lijkt de aangewezen weg voor de homobeweging samen te vallen met die van vrouwen- en mannenbewegingen. Het gaat dan om het terugdrukken van de betekenis van geslachtsrollen.⁴ De homobeweging kan zich echter ook beperken tot het kruispunt. Dan hoeft er slechts geijverd te worden voor de vrijheid om met seksegenoten seksueel en/of intiem contact te hebben.⁵

Het lijkt onverstandig slechts de homoseksuele vrijheid in enge zin te bevechten. Dan blijven anderen vormen van seksuele en relationele onvrijheid onaangetaast, evenals andere vormen van geslachtsrollendwang. En daardoor blijven de twee grote onvrijheden waar de homoseksuele onvrijheid uit voortgevloeid is, grotendeels bestaan. Ik ben daarom voorstander van een zogenaamde dubbel-optie: de homobeweging moet in twee richtingen voor fundamentele vrijheid strijden.⁶ Zoals in de volgende paragrafen zal blijken, geeft een dergelijke benadering ook de meeste aanknopingspunten voor een juridische strategie. Ook politiek-strategisch lijkt zo'n dubbel-optie vruchtbaar. Het aantal mogelijke bondgenoten wordt maximaal: enerzijds de groepen uit het feminisme en de mannenbeweging, anderzijds de groepen uit de kringen van seksuele hervormers, alleenstaanden, enzovoort.

3. *Recht*

In de vorige paragraaf heb ik in feite twee normen geformuleerd: aan seksuele en/of intieme contacten tussen mensen dienen zo min mogelijk beperkingen opgelegd te worden; en aan het toevallig man of vrouw zijn van mensen dienen zo min mogelijk gevolgen te worden verbonden. Ten aanzien van relaties en geslachten bestaan er heden ten dage echter ook andere normen. Dat levert geen probleem op, zolang mensen hun eigen normen niet aan anderen willen opleggen. Maar er zijn talloze groepen die de eigen normen ook door anderen nageleefd zouden willen zien. De homobeweging maakt daar geen uitzondering op. Terecht, omdat de homobeweging – hoe paradoxaal het ook klinkt – een *vrijheidsnorm* aan anderen wil opleggen.

Verschillende kanalen zijn beschikbaar voor het aan anderen opleggen van bepaalde normen. Zoals het onderwijs en de massamedia. Ook de overheid is zo'n kanaal. De overheid kan de naleving van een norm dwingend voorschrijven, door te dreigen met sancties, eventueel zelfs met geweldsancties bij overtreding van die norm. Het geheel van normen dat voor overheidsdwang wordt gehandhaafd, staat bekend als 'het recht'. Voorstanders van bepaalde normen slagen er af en toe in om hun normen door de overheid te laten afdwingen. Hun normen veranderen daardoor in 'recht'.

Als we ons de wereld simpel voorstellen, dan heb je twee groepen mensen: de voorstanders van homoseksuele vrijheid en de voorstanders van homoseksuele onvrijheid. Het is nog niet zo lang geleden dat vooral de tweede groep een grote invloed op de overheid had (ook de media en het onderwijs overigens). Bijgevolg hadden (en hebben nog steeds) veel van hun normen de status 'recht', bijvoorbeeld het verbod van het homo-huwelijk (zie paragraaf 4 onder b). De laatste tijd is de invloed van de eerste groep op de overheid toegenomen. Het gevolg is tweërlei. In de eerste plaats hebben bepaalde normen van de tweede groep de status van 'recht' verloren. Bijvoorbeeld de norm dat meerderjarigen niet met minderjarigen van hetzelfde geslacht mogen vrijen. In 1971 is de overheidssanctie op overtreding van die norm afgeschaft.¹ In de tweede plaats krijgen sommige normen van de voorstanders van homoseksuele vrijheid langzamerhand de status van 'recht'. Sinds 1981 heeft bijvoorbeeld iemand die in het buitenland wegens zijn 'seksuele geaardheid' wordt vervolgd in Nederland het recht om als vluchteling te worden toegelaten.⁷

In haar strijd voor homoseksuele vrijheid kan de homobeweging dus twee wegen bewandelen. Zij kan strijden voor het wegnemen van de

rechts-status van homo-vijandige normen (al zou het natuurlijk mooi zijn als ook die normen zelf verloren gingen, een juridische strategie kan zich slechts richten op de verdwijning van de juridische handhaving van die normen). En de homobeweging kan strijden voor de verlening van rechts-status aan de normen van de homoseksuele vrijheid (al kan het zijn dat dankzij die rechts-status steeds meer mensen die vrijheidsnormen tot de hunne zullen maken, een juridische strategie kan slechts een juridische handhaving van die normen bewerkstelligen). In de volgende twee paragrafen komen die twee wegen aan de orde.

4. Recht als vijand van de homobeweging

In deze paragraaf worden drie van de belangrijkste onderdelen van het Nederlandse rechtstelsel besproken die in strijd zijn met de in paragraaf 2 aangegeven normen van de homoseksuele vrijheid.

a. Zedelijkheidswetgeving

Op enkele uitzonderingen na (bijvoorbeeld: dierenmishandeling) was en is 'zedelijkheidswetgeving' seksualiteitswetgeving: bepaalde seksuele uitingen worden strafbaar gesteld in een apart hoofdstuk van het Wetboek van Strafrecht.⁸

Ook strafbepalingen met betrekking tot seksualiteit die op het eerste gezicht homo/hetero-neutraal lijken, kunnen een bron van homoseksuele onvrijheid vormen. Er bestaan nog allerlei seksuele delicten (openbare schennis van de eerbaarheid, seks met kinderen, seks met ondergeschikten) die gebruikt kunnen worden om harder tegen homodan tegen heteroseks op te treden.

Voor de homobeweging zijn er verschillende strategieën mogelijk ten aanzien van de zedelijkheidswetgeving. Zij kan genoegen nemen met wat er in 1972 bereikt is,¹ en de (toepassing van de) zedelijkheidswetgeving verder laten rusten. Daarmee blijft echter het risico van een homovijandige toepassing bestaan. Bovendien blijft het dan relatief eenvoudig om te zijner tijd weer een apart homoseksualiteitsdelict in de wet op te nemen. Daarom ben ik voorstander van een verdergaande strategie: afschaffing van de gehele zedelijkheidswetgeving. Dat betekent wijziging of afschaffing van al die artikelen van het Wetboek van Strafrecht waarin een bepaalde handeling strafbaar wordt gesteld enkel en alleen op grond van het seksuele karakter van die handeling. Voorzover de plegers van als 'zedendelicten' bekend staande delicten inderdaad straf behoeven, ligt dat niet aan het 'onzedige' van de daad, maar aan andere kenmerken van de daad. Zo is verkrachting vooral een mis-

drijf tegen de persoonlijke vrijheid En zo is porno ook slechts verwerpelijk wanneer het aanzet tot geweld (tegen vrouwen bijvoorbeeld) En pedofilie? Soms zal seks met kinderen in feite ook een misdrijf tegen de persoonlijke vrijheid zijn Bijvoorbeeld in het geval van misbruik van gezag of overwicht In andere gevallen is pedofilie met niets anders in strijd dan met een bepaalde zedelijkheidsopvatting En dat hoort niet thuis in een wetboek

Het COC en NVSH werken aan een voorstel tot afschaffing van de zedelijkheidswetgeving ⁹ Het zal nog wel heel wat politieke energie kosten voordat de laatste seksuele zede uit het Wetboek van Strafrecht is verdwenen Een dergelijke grote schoonmaak lijkt de meest effectieve manier om het kleine beetje (homo-)seksuele vrijheid dat op dit punt al is bereikt, stevig te verankeren

b Het homo-huwelijks-verbod

De meest onmiskenbare vorm van homodiscriminatie in de Nederlandse wetgeving is het huwelijksrecht Gelijkgeslachtelijke relaties mogen niet als huwelijk geregistreerd worden Dat is discriminatie, ongeacht het antwoord op de vraag hoeveel mensen hun homo-vriendschappen in de huwelijksvorm zouden willen gieten Dat antwoord is echter wel van belang bij het bepalen van een strategie met betrekking tot deze vorm van discriminatie

De eenvoudigste oplossing is een streven naar opheffing van het homo-huwelijks-verbod Dat zou een aantal kleine maar wezenlijke problemen oplossen Mensen die zich juridisch willen laten transseksualiseren (wijziging van de geslachtsaanduiding van de geboorte-akte), hoeven dan niet eerst een echtscheidingprocedure te doorlopen In het wetsontwerp dat juridische transseksualisatie mogelijk moet maken, wordt het niet-gehuwdzijn immers nog als eis gesteld ¹⁰ Een ander voorbeeld van opheffing van het homo-huwelijks-verbod is, dat naast pleegouderschap ook adoptie voor homo-stellen mogelijk wordt

Toch is dat een te simpele oplossing In het instituut huwelijk zit namelijk per traditie veel relatie-onvrijheid ingebakken Het huwelijk maakt mensen afhankelijk van elkaar Dat komt onder meer door de bepaling dat echtgenoten elkaar het nodige moeten verschaffen ¹¹ Als de mensen zichzelf die onvrijheid willen opleggen, dan moeten ze dat zelf weten Maar bij het sluiten van een huwelijk legt men veelal aan zichzelf (en de ander) onbewust meer financiële onvrijheid op dan men eigenlijk zou willen

Daarom pleit ik ook ten aanzien van het huwelijk voor een verdergaan-

de strategie. Het huwelijk moet ook opengesteld worden voor gelijkgeslachtelijke paren, maar niet eerder dan dat het huwelijk in betekenis is teruggebracht. Ik stel mij dan een huwelijk voor, dat in beginsel niet meer betekent dan een registratie van een of meer afspraken (naar keuze) tussen twee (of meer) partners. Die registratie is van belang om derden (met name de overheid) de gelegenheid (en het recht) te geven rekening met die afspraken tussen de partners te houden. Als de partners niet willen dat derden in positieve en/of negatieve zin met hun afspraken rekening houden, dan kunnen ze dezelfde afspraken maken zonder die te laten registreren. Een dergelijk stelsel lijkt in overeenstemming met het beginsel van de relativiteit (waar de homoseksuele vrijheid een deel van is). Buitenstaanders mogen slechts rekening houden met de economische en/of seksuele en/of intieme relatie tussen partners, als die partners willens en wetens te kennen hebben gegeven dat die buitenstaanders dat mogen. Als dat laatste niet het geval is, dan zouden die buitenstaanders in strijd handelen met het recht op eerbiediging van de persoonlijke levenssfeer (omvattende de vrijheid twee tandenborstels op je wastafel te laten staan).

Deze strategie laat zich goed combineren met dat wat bekend staat als het streven naar individualisering. De overheid moet zich bij het heffen van belastingen en bij het geven van uitkeringen zoveel mogelijk op het individu richten, en dus geen financiële straf of beloning geven aan mensen met een (bepaald soort) relatie. Gebeurt dat laatste wel, dan wordt een inbreuk gemaakt op ieders vrijheid om naar eigen inzicht te kiezen voor of tegen een (bepaald soort) relatie.

c. Onderscheid op grond van geslacht

Homoseksuele onvrijheid maakt deel uit van de aan het geslacht gekoppelde onvrijheid. Overal waar de wet het geslacht van de betrokkene van belang acht, wordt een inbreuk gemaakt op de vrijheid om je niets aan te trekken van de aan jouw (toevallige) geslacht toegeschreven geslachtsrol. Talloze wetsartikelen maken een dergelijk onderscheid nog wel. De regering werkt aan de afschaffing van een deel van dit onderscheid.¹² De homobeweging doet er goed aan – met de vrouwenbeweging – te ijveren voor een snelle en volledige verwezelijking van dit streven. Door de categorie 'geslacht' juridisch van minder belang te laten zijn, kunnen we de homoseksuele vrijheid een steviger grond geven. Uiteindelijk zal misschien de registratie van het geslacht bij de geboorte-aangifte ook afgeschaft kunnen worden.

Overigens, als je iemands geslacht niet weet, kun je ook niet weten of

zijn of haar voorkeur voor mannen of vrouwen 'homoseksueel' of 'heteroseksueel' is.

5. Recht als wapen van de homobeweging

In de vorige paragraaf ging het om de strijd van de homobeweging tegen rechtsregels die een inbreuk maken op de homoseksuele vrijheid. In deze paragraaf gaat het om de strijd met behulp van het recht tegen enkele andere zaken die een inbreuk kunnen maken op de (homoseksuele) vrijheid. Achtereenvolgens komen aan bod: geweld, belediging en ophitsing, ongelijke behandeling.

a. Tegen geweld

Geweldpleging is verboden. Als er geweld gebruikt wordt door mensen die anderen hun homoseksuele vrijheid niet gunnen, dan is dat homoseksuele aspect voor het recht niet van belang. Voor eerder of zwaarder straffen zie ik dan geen reden.

Dat we met 'po(t)tenrammerij' te maken hebben, en niet met 'gewoon' geweld, rechtvaardigt hooguit buiten de sfeer van het (straf-)recht een andere reactie. Een voorbeeld van zo'n andere reactie kan men vinden in Rotterdam, waar de politie de plaatselijke homo-organisaties gevraagd heeft een lijst samen te stellen van homo's die bereid zijn om op afroep door de politie steun te verlenen aan slachtoffers van anti-homo-geweld (en aan van huis weggelopen of weggestuurde homoseksuele jongeren). De belangrijkste strategische les die de homobeweging kan leren van de situatie met betrekking tot rechtsregels tegen geweld, is dat een verbod alleen nooit voldoende is om te beschermen tegen wat dan ook.

b. Tegen belediging en ophitsing

De belediging van een individu is verboden. Maar individueel schelden is zelden zó ernstig, dat het de moeite loont om er met rechtsmiddelen tegen op te treden.

Een ernstiger vorm van belediging is de collectieve belediging. Men kan daarbij denken aan publicaties die homoseksualiteit voorstellen als iets 'vies', iets 'zondigs' of iets dat te genezen is. Hier kom je echter in de buurt van de vrijheid van meningsuiting.

Sinds 1971 verbiedt het Wetboek van Strafrecht de openbare belediging van een groep mensen 'wegens hun ras, hun godsdienst of hun levensovertuiging' en bovendien het aanzetten tot haat, geweld of discriminatie tegen die groepen.¹³ In 1980 heeft de minister van Justitie toegezegd te zullen komen met een wetsvoorstel om in deze artikelen 'ho-

mofilie' als vierde grond te noemen.¹⁴ Tot nu toe is er echter nog geen wetsontwerp verschenen.

Een uitbreiding als door de minister toegezegd gaat te ver. Wel lijkt het een goede zaak dat het aanzetten tot haat, geweld of discriminatie tegen vrouwen, homo's, pedo's, enzovoort wordt verboden. Een verbod daarnaast van bijv. 'belediging van een groep mensen wegens hun seksuele voorkeur' heeft meer gevaarlijke nadelen dan voordelen. Je draagt dan immers aan de rechter op om uit te maken wat 'beledigend' genoemd kan worden. Die term is net zo vaag als bijvoorbeeld de termen 'ontucht' en 'eerbaarheid'. De invulling van zulke termen kan leiden tot een soort 'officiële openbare mening'. En dat is juist iets waar de homobeweging altijd tegen heeft gestreden.

Daarom dient de homobeweging in haar strijd tegen negatieve publiciteit over homoseksualiteit af te zien van een pleidooi voor een vaag verbod van 'belediging'. Er zijn in Nederland – dankzij de vrijheid van meningsuiting – nog voldoende andere wapens om te reageren op mensen die het nodig vinden om homoseksualiteit als 'zonde' of als 'ziekte' te presenteren.

c. Tegen ongelijke behandeling

In september 1981 heeft de regering een Voorontwerp voor een Wet gelijke behandeling gepubliceerd.¹⁵ Dat Voorontwerp moet, na een inmiddels losgebarsten maatschappelijke discussie, uiteindelijk leiden tot een wetsontwerp. Dat wetsontwerp moet dan leiden tot een Wet gelijke behandeling, mede ter vervanging van de bestaande wetjes tegen ongelijke behandeling van mannen en vrouwen in het arbeidsproces.¹⁶ In het Voorontwerp is een wet geschetst die ongelijke behandeling van mannen en vrouwen, homo's en hetero's, gehuwden en ongehuwden verbiedt op in principe alle terreinen van het openbare leven (dus niet alleen het arbeidsproces, maar ook het onderwijs, de dienstverlening, enzovoort).

De homoseksuele vrijheid uitgedrukt in de norm: 'Gij zult iemand niet benadelen op grond van homoseksualiteit' is een doel van de homobeweging. Daarom zal de strategie van die beweging erop gericht moeten zijn, die norm aan anderen op te leggen. Dat kan onder meer via de in het Voorontwerp aangegeven weg van een wettelijk verbod (met de nadruk op de woorden 'onder meer'). Toch moet de homobeweging geen genoegen nemen met zomaar een wettelijk verbod van homodiscriminatie. Zo'n verbod zal aan een aantal eisen moeten voldoen.

In de eerste plaats zal zo'n wettelijk verbod als een echt wapen door de

homobeweging gebruikt moeten kunnen worden. Dat wil zeggen dat de wet moet voorzien in een handhavingssysteem dat zowel aan individueel benadeelden als aan hun belangenorganisaties de mogelijkheid biedt om naleving van de discriminatieverboden af te dwingen. Handhaving middels het strafrecht biedt die mogelijkheden niet. Een strafproces speelt zich immers af tussen de Officier van Justitie en de verdachte. De slachtoffers zijn afwezig. Ook de in Nederland opgedane ervaring met de strafbaarstelling van ongelijke behandeling op grond van ras geven aan dat dit handhavingssysteem niet werkt.¹⁷ De opstellers van het Voorontwerp stellen voor het toezicht op de naleving te leggen in de handen van de burgerlijke rechter en van een Commissie gelijke behandeling. Zo'n handhavingssysteem biedt meer mogelijkheden voor actieve betrokkenheid van de 'slachtoffers' van discriminatie. Wel zullen deze rechter en deze commissie over voldoende bevoegdheden moeten beschikken om degene die gediscrimineerd heeft, zo mogelijk goedschiks (bijvoorbeeld door voorlichting), maar desnoods kwaadschiks (bijvoorbeeld door hoge dwangsommen) tot andere gedachten en praktijken te brengen.¹⁸

In de tweede plaats zal zo'n wet niet op een gatenkaas moeten lijken. Zo min mogelijk gebieden moeten worden uitgezonderd.¹⁹ Vanuit het christelijke volksdeel heeft een roep geklonken naar uitzonderingen ten behoeve van christelijke scholen en welzijnsinstellingen. De reactie daarop vanuit de homobeweging is te ongenueanceerd geweest. Het is een illusie te denken dat de homoseksuele vrijheid één stap dichterbij zou komen wanneer het aan de SGP, de EO, de sociale academie te Ede en een zeker pension in de Betuwe verboden zou worden om homoseksueel personeel te weren. Als dergelijke zonderlinge clubs homo's buiten hun eigen kring willen houden, laat ze maar. (Wat anders is het, als deze groepjes brede lagen van de bevolking aan gaan zetten tot discriminatie; zie hiervóór, onder b.) De homobeweging en de overheid kunnen hun energie beter richten op die instellingen en organisaties waar grote groepen mensen economische of anderszins afhankelijk van zijn. Dat geldt bijvoorbeeld voor de meeste 'gewone' christelijke scholen, ziekenhuizen en bejaardenhuizen, die voor hun relatieve monopoliepositie veel macht hebben. Als de homobeweging haar strijdlust concentreert op deze laatstgenoemde groepen en de kleine groepjes met obscure principes buiten schot laat, dan heeft zij meer kan van slagen (en meer recht van spreken).

In de derde plaats dient een verbod van homodiscriminatie ondergebracht te worden bij ruimere discriminatieverboden. Zoals in para-

graaf 2 aangegeven, is homodiscriminatie zowel een vorm van discriminatie op grond van geslacht,²⁰ als een vorm van discriminatie op grond van de beleving van seksuele en/of relationele voorkeuren.²¹ Zowel uit solidariteit met de slachtoffers van enkele belerende taboes (travestie, pedofilie), als uit welbegrepen eigen belang moet de homobeweging ernaar streven om homodiscriminatie te laten vallen onder een verbod van onderscheid wegens geslacht én onder een verbod van onderscheid wegens voorkeuren. Immers, vele mensen die wel eens met iemand van hetzelfde geslacht vrijen, gedragen zich ook anderszins (bijvoorbeeld in hun kleding) wel eens in strijd met de hun toegedachte geslachtsrol. En diezelfde mensen plegen ook wel eens op andere punten af te wijken van het gangbare seksuele en relationele patroon (bijvoorbeeld door het aantal of de leeftijd van de partners). Wanneer alleen homodiscriminatie verboden wordt, en onvrijheden als pedo- en travestie-discriminatie blijven onaangetast, dan kunnen de homo's nóg worden gepakt, evenals de pedo's en de travesti's uiteraard. En daarbij moeten we bedenken dat veel homodiscriminatie de vermomming kiest van een ander soort discriminatie. Verwijfdheid, onvrouwelijk gedrag, veelpartnerij, leeftijdsverschil en ongehuwd-zijn worden geregeld als smoes gebruikt om wegens homoseksualiteit stilletjes (*indirect*) te discrimineren.

Er is op zichzelf niets tegen om homodiscriminatie onder twee grotere discriminatiecategorieën te laten vallen: geslacht en voorkeur. Ook gediscrimineerde joden kunnen kiezen: ras en/of godsdienst. Eén argument pleit echter sterk voor een beschouwing van homodiscriminatie als een vorm van seksediscriminatie. Discriminatie op grond van geslacht is eenvoudiger vast te stellen, omdat 'geslacht' (althans voor niet-transseksuelen) een min of meer objectief gegeven is, evenals huidskleur en leeftijd. Met 'godsdienst' en 'levensovertuiging' heeft 'voorkeur' iets vaags gemeen. Daarom lijkt het ook beter discriminatie op grond van pedofilie als een vorm van leeftijdsdiscriminatie te beschouwen. Daarmee voorkom je dat 'seksuele en relationele voorkeuren' nog eens onnodig-extra worden gepresenteerd als een nieuw criterium om mensen in hokjes te verdelen. Bij het bestrijden van discriminatie gaat het juist om het slechten van hokjes.

6. *Geen apart homorecht*

In het voorgaande heb ik een pleidooi gehouden voor een juridische strategie voor de homobeweging die niet beperkt blijft tot zaken die enkel homo's aangaan: opheffing van de zedelijkheidswetgeving; grondige herziening van het huwelijksrecht; wegneming van alle wettelijk on-

derscheid op grond van geslacht. En: gebruikmaking van het bestaande recht tegen geweld; invoering van een verbod op het aanzetten tot haat, geweld en discriminatie tegen groepen op grond van hun geslacht of hun voorkeuren; onderbrenging van een verbod van homodiscriminatie bij een verbod van onderscheid wegens geslacht én bij een verbod van onderscheid wegens voorkeuren.

Door haar juridische wensen zo algemeen te formuleren, kan de homobeweging gebruik maken van reeds nu in de Nederlandse Grondwet aangenomen grondrechten: het recht op eerbiediging van de persoonlijke levenssfeer, het recht gedachten en gevoelens te openbaren en het recht op non-discriminatie.²² Er hoeft dus geen energie besteed te worden aan de ontwikkeling van een nieuw grondrecht speciaal voor homo's.²³ Er zijn al voldoende algemeen erkende rechtsbeginselen waarmee de homobeweging kan zwaaien als deze of gene vijand niet in wil gaan op de juridische eisen van de homobeweging. Grondrechten zijn, zeker in Nederland, meestal niet meer dan symbolen. Daarom moet de homobeweging zich vooral niet blind staren op het feit dat de herziene Grondwet begint met een artikel waarin staat dat 'discriminatie . . . op welke grond dan ook' verboden is.²⁴ Het komt er nu op aan dat beginsel uit te werken op een aantal terreinen. Door te pleiten voor een niet slechts op homo's gerichte uitwerking, kan de homobeweging een schare bondgenoten vinden. En dat is mooi meegenomen.

De homoseksuele onvrijheid blijkt het resultaat van twee grotere soorten onvrijheid. De homoseksuele vrijheid kan derhalve bevochten worden door zowel alle onvrijheid in verband met geslacht, als alle onvrijheid in verband met seksualiteit en relaties te verminderen. Hoe fundamenteler de juridische strategie van de homobeweging is, hoe steviger de homoseksuele vrijheid verankerd kan worden. En daar zullen niet alleen lesbiennes en homo's wel bij varen, maar ook transseksuelen, travestieten, pedofielen, kinderen, vrouwen, mannen en zelfs hetero's.

Een aantal homovijandige normen is in de loop der tijden tot rechtsnorm verheven. Een juridische strategie van de homobeweging moet zich erop richten die rechtsnormen weer te degraderen tot particuliere normen. Het recht kan (bijvoorbeeld door anti-discriminatiewetgeving) enige garanties geven dat die particuliere normen niet toch gebruikt blijven worden om de homoseksuele vrijheid te beperken. Maar ten aanzien van die particuliere normen op zichzelf staat het recht machteloos. Aan een *juridische* strategie heeft de homobeweging niet genoeg.